

II Всеукраїнська міждисциплінарна конференція
«МОВНИЙ ПРОСТІР СЛОВ'ЯНСЬКОГО СВІТУ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ»

- русского языков) : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 Пятигорск, 2005 133 с. РГБ ОД, 61:06-10/464;
4. Правикова Л. В. Дискурсивные маркеры: современное состояние проблемы// Вестник ПГЛУ. 4 (2000);
 5. Хачатурян Е. В. Семантика и синтактика дискурсивных слов глагольного происхождения в современном итальянском языке : диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.05.– Москва, 2000.– 171 с.: ил. РГБ ОД, 61 00-10/389-0;
 6. Широков В. А. Комп'ютерна лексикографія Моногр. / В. А. Широков; НАН України. Укр. мов.- інформ. фонд. – К.: Наук. думка, 2011. – 351 с.

Маргарита-Віоріка Григор'єва

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

МОВНІ ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ КОГЕЗІЇ У РОМАНІ ДЖОНА ТОЛКІЄНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ»

У лінгвістиці тексту велике місце присвячується розгляду та дослідженню когезії (або формальної зв'язності тексту). Цей текстотвірний прийом відіграє важливу роль у здійсненні об'єднання набору речень у зв'язний і цілісний текст.

Дослідження текстової категорії когезії продовжується і досі, враховуючи це, існує велика кількість її визначень і різні варіації цього терміну (зв'язність (Т. Єщенко, І. Кочан, В. Мельничайко та інші), лексична солідарність (Е. Косеріу), змістова зв'язність або когерентність (Р. де Богранд), рекурентність (В. Скалічка) тощо). Також, беручи до уваги різні підходи, існує і значна кількість можливих класифікацій цього явища. В кожній з них дослідники виділяли від двох різновидів зв'язності і більше.

Мета нашої роботи полягає у представленні та виявленні найбільш характерних когезивних засобів поєднання речень для україномовного перекладу роману Джона Толкієна «Володар перснів» відповідно до класифікації М. А. К. Холлідея і Р. Хасан.

Найбільш вичерпне визначення терміну «когезія» запропонували М. А. К. Холлідей і Р. Хасан: когезія – «набір важливих відношень, який є одним для усіх текстів, який відрізняє текст від «не-тексту» і який слугує засобом виявлення взаємозалежності змісту окремих відрізків. Когезія не показує, що повідомляє текст, вона показує як текст упорядкований у семантичне ціле». [4, с. 26]

Речення у тексті поєднуються за допомогою спеціальних семантичних, граматичних, або лексичних засобів. Референція – це заміна в зв'язній частині тексту певного найменування, властивості чи дії певними детермінантами. Головна функція цього прийому полягає у поєднанні декількох речень за допомогою певних детермінантів (виражених особовими займенниками, вказівними словами, та різними видами порівняння). Завдяки референції у текстах прибираються непотрібні уточнення і тавтологія.

І чарівник, здавалося, дійсно більш не чіпав Фродо, і той подалу таки поважнів, хоч у галузі гобітанської розсудливості не дуже відзначався. Славу дивака він дістав у спадщину від Більбо. [3, с. 51]

У цьому прикладі іменник, який є власною назвою (*Фродо*) замінюється в наступному реченні займенником *він*, що забезпечує зв'язок між реченнями.

Субституція – це другий вид когезії, суть якого полягає в тому, що один компонент замінюється іншим, який виражається тим самим граматичним класом слів. Головні завдання, які виконує субституція – це усунення інформації, що «обтяжує» речення. Вона використовує граматичні «маркери», які вказують на це усунення. Вони представлені іменними компонентами, дієслівними словами, та реченнєвими елементами.

- А я зберіг і зберігатиму!

Гандальф підвівся й промовив суворо:

- Якщо вчиниш так, то ти останній дурень, Більбо. [3, с.42]

У цьому прикладі наявна субституція умови: фраза *зберіг і зберігатиму* замінюється частиною умовного речення: *Якщо вчиниш так*.

Еліпсис – це такий вид зв'язку між реченнями при якому в наступному реченні пропускається певна його частина (або компонент), яка зрозуміла і може бути відтворена з попереднього речення, через що воно вважається неповним, незавершеним. За допомогою засобів еліпсису, у реченнях, усуваються непотрібні уточнення. Цей засіб зв'язності також більш властивий у діалогових частинах твору і застосовується для максимально правдоподібного відтворення людського спілкування.

- *Я не вмію читати вогняні літери, - тремтячим голосом сказав Фродо.*

- *Зрозуміло, - відповів Гандальф. - Зате я вмію.* [3, с.60]

У цьому прикладі наступне речення містить лише частину з попереднього речення, і відтворити повну інформацію стає можливим за допомогою речення, що передує еліптичному.

Четвертий тип зв'язку між реченнями – це кон'юнкція, його функція у тексті полягає у використанні спеціальних сполучних засобів (сполучники та сполучні вирази) для поєднання декількох речень. Засоби цього зв'язку в залежності від значення між реченнями поділяються на відношення додавання, відношення протилежності, відношення причини, відношення часу, та інші відношення. Завданням цього когезивного засобу є послідовне поєднання контактних речень.

- *Це цілком підходить. Але не пізніше! Я починаю дуже непокоїтись. А поки що будь обачний, нікому ані слова. І пильний, щоб Сем не розп'якував, не то й насправді перетворю його на жабу.* [3, с. 76]

У цьому прикладі друге речення пов'язане з попереднім за допомогою сполучника *але*, четверте поєднується з попередніми трьома за допомогою сполучника *а*, останнє речення приєднується за допомогою сполучника *і*. Всі вищезазначені сполучники виявляють свої когезивні властивості перебуваючи на початку речення.

Остання серед розглянутих засобів зв'язності є лексична когезія. До її завдань належить поєднання речень за допомогою різних повторів або особливих сполучень слів. Особливість цього когезивного виду зв'язку полягає у тому, що

він може окрім контактних поєднувати і дистантні речення. Функцією лексичної когезії є повторення уточнень у різних реченнях.

Народ викреслював дні з календарів, і в кожному куточку нетерпляче чекали на листоношу: коли ж це надійде запрошення? І запрошення не забарилися; поштова контора у Гобітоні весь тиждень була переобтяжена, а в Поріччі пошту й зовсім завалили кучугурами листів, отож довелося кликати на допомогу добровольців. [3, с. 32-33]

У цьому прикладі когезія виявляється через співвідношення між двома елементами, які виражені одним словом, тобто застосовується засіб повторення однакового слова (*запрошення*).

Розгляд цих когезивних засобів показав, що їх використання у романі є необхідним засобом для отримання цілісного і зв'язного тексту. Попри наявність усіх п'яти прийомів формальної зв'язності у романі, не всі її типи однаково продуктивні в українському тексті. Для дослідження найбільш (і найменш) властивого українському перекладу роману когезивного тип зв'язку, був використаний статистичний метод. На його основі було виявлено, що такі засоби як лексична когезія та кон'юнкція широко використовуються в перекладному тексті, менш вживаними прийомами є референція та еліпсис, натомість субституція виявляє найменше представлення у прикладах українського перекладу роману.

Список літератури

1. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту : Теорія і практикум : науково-навчальний посібник. Донецький національний ун-т. – Вид. 2, доп. і переробл. – Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2007. – 313 с.
2. Різун В. В., Мамалига А. І., Феллер М. Д. Нариси про текст. Теоретичні питання комунікації тексту. / В. В. Різун, А. І. Мамалига, М. Д. Феллер. – К. : РВЦ «Київ. ун-т», 1998. – 335 с.
3. Толкієн Дж. Р. Р. Володар Перснів. Трилогія. Кн. 1 : Хранителі Персня / Пер. з англ. А. В. Немірової ; Худож.-оформлювач П. С. Риженко. – Харків : Фоліо, 2003. – 429 с.
4. Halliday M. A. K., Hasan R. Cohesion in English / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – Longman Group Ltd., London, 1979. – 374 с.